

Оцінювання перспектив забезпечення інклюзивного розвитку в процесі реалізації державної регіональної політики

Обґрунтовано потребу врахування принципів інклюзивного розвитку під час формування та реалізації державної регіональної політики. Розглянуто найбільш поширені в Україні та у світі напрями досліджень питань інклюзивного розвитку, серед яких узагальнення теоретико-методологічних засад інклюзивного розвитку та обґрунтування національної державної політики інклюзивного зростання. Доведено, що диверсифікація регіональної економіки має значний потенціал для реалізації цілей інклюзивного розвитку. Здійснено аналіз нормативно-правових засад у сфері державного регіонального управління для оцінки перспектив диверсифікації економіки регіонів України. Встановлено недостатню орієнтованість державної регіональної політики на подолання моноекономічного укладу регіонів України та забезпечення на цій підставі інклюзивного розвитку регіонів. Надано пропозиції з удосконалення державної політики регіонального розвитку на засадах впровадження принципів інклюзивного розвитку з використанням потенціалу територіальної соціально-економічної інтеграції та диверсифікації економіки регіонів.

Ключові слова: регіон, інклюзивний розвиток, диверсифікація, Державна стратегія регіонального розвитку.

Постановка проблеми. Враховуючи євроінтеграційну спрямованість України, необхідність забезпечення інклюзивного розвитку як такого, що поєднує стійкі темпи економічного зростання з підвищенням рівня, якості життя людей і забезпеченням їх участі у розподілі результатів економічної діяльності, стає одним з державних пріоритетів. Його ефективна реалізація в умовах децентралізації можлива лише на засадах впровадження регіональної політики, розробленої з урахуванням цих потреб і вимог.

Провідними цілями інклюзивного розвитку, зазначеними в стратегічних документах ЄС, є досягнення високого рівня зайнятості населення із забезпеченням економічної, соціальної і територіальної єдності [18]. В Україні на регіональному рівні досягнення такого можливо на засадах підвищення ефективності використання регіонального потенціалу, зростання рівня його залучення в економічну діяльність. Проте саме обмежені можливості для працевлаштування і отримання доходу, а також нерівномірний і «звужений» географічний і галузевий розподіл цих можливостей є значною перешкодою для інклюзивного розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Одним з основних напрямів оптимізації використання продуктивних сил регіонів, спрямованих на зростання включеності якомога більшої частки суб'єктів у процес соціально-економічного розвитку, є диверсифікація економічної діяльності. Це доведено значною кількістю закордонних досліджень з оцінювання взаємозв'язку між регіональною різноманітністю економічної діяльності та ефективністю регіональної економіки. Наукові експерти зазначали виключно позитивний вплив диверсифікації на показники економічної ефективності та розвитку регіону на підставі виявлених закономірностей щодо чутливості регіональної економіки до економічних коливань залежно від рівня її спеціалізації / диверсифікації [16; 23-26]. Більшою мірою вплив диверсифікації на ефективність регіональної економіки досліджувався шляхом оцінювання впливів промислової та загальноекономічної різноманітності на якісні зміни ринку праці. Це передусім стосувалося виявлення впливів диверсифікації на рівень безробіття [21; 22] і рівень доходу на одну особу населення [22; 27], а також на формування тенденцій на ринку праці взагалі [17]. Отже, для економіки України в умовах значної, історично сформованої, спеціалізації регіональної економіки саме диверсифікація володіє тим резервом, який сприяє розкриттю соціально-економічного потенціалу регіонів і забезпечує його включеність у процеси територіального розвитку. Зокрема, диверсифікація сприяє створенню

потенціалу інклюзивного розвитку шляхом розширення можливого спектру прикладання праці. Проте в Україні ці проблеми є недослідженими. Навіть питання інклюзивного зростання на рівні країни отримали розвиток лише у 2016-2017 рр., а протягом 2018 р. набули незначного поширення з акцентом на певних аспектах.

Метою статті є обґрунтування потреб урахування принципів інклюзивного розвитку під час формування та реалізації державної регіональної політики; доведення потенціалу диверсифікації регіональної економіки для реалізації цілей інклюзивного розвитку; розроблення пропозицій з удосконалення державної політики регіонального розвитку в контексті вимог інклюзивності.

Основні результати дослідження. Серед найбільш поширених напрямів досліджень питань інклюзивного розвитку – узагальнення теоретико-методологічних засад [7], розкриття сутності інклюзивного розвитку світового господарства [15], розгляд європейських підходів до розуміння сутності інклюзивної моделі розвитку економіки в сучасних умовах [11; 13; 15], а також визначення проблем її використання в Україні для обґрунтування адекватної національної державної політики інклюзивного зростання [2]. Отримали розвиток і дослідження передумов підвищення рівня інклюзивності економіки України з використанням потенціалу технічних і фінансових міжнародних проектів, програм допомоги з розробленням пропозицій щодо визначення потенційних напрямів міжнародної співпраці у сфері побудови ефективних інклюзивних інститутів [1]. Традиційно розробленими є проблеми подолання бідності та скорочення розриву між різними верствами населення, розширення можливостей ефективного перерозподілу та сприяння скороченню бідності, а також залучення ізольованих груп людей у суспільні та економічні процеси як об'єктивних складових інклюзивного розвитку.

Певного розвитку отримали й регіональні аспекти інклюзивного розвитку. На те, що інклюзивний розвиток має локальні виміри, звертають увагу європейські дослідники. Під інклюзивним місцевим розвитком розуміється новий вимір розвитку, який зосереджує увагу на найбідніших і найбільш маргінальних членах суспільства, беручи до уваги економічні, соціальні й екологічні аспекти та структурні фактори, які перешкоджають найбільш бідним учасникам брати участь у процесі розвитку [20, с. 544], і зазначається його пов'язаність з концепціями інклюзивного зростання, інклюзивної економіки, добробуту, соціальної справедливості та прав людини [19]. Вітчизняні науковці перебувають на початковій стадії опрацювання питання, тож їх дослідження свідчать про необхідність активізації роботи в напрямі теоретичного обґрунтування місцевого інклюзивного розвитку [8], а також визначають гостру потребу у формуванні політики з цього питання [14].

Застосування принципів інклюзивності для вирішення завдань регіонального соціально-економічного розвитку передбачає певні структурні зміни. На розуміння інклюзивного розвитку як процесу структурних змін звертають увагу Н. Богдан і С. Вархурст. Науковці зазначають, що «інклюзивний розвиток є процесом структурних змін, який забезпечує вирішення соціально-економічних проблем всіх груп населення, як в формальному, так і неформальному секторах економіки, що дозволяє формувати майбутнє регіонального співтовариства з метою зростання його добробуту на основі інноваційної взаємодії зі всіма верствами населення» [3]. Проте жодним чином дослідження процесу інклюзивного розвитку з точки зору структурних змін не стосується диверсифікації як провідного напрямку структурних перетворень, впровадження якого сприяло б зростанню інклюзивності регіонального розвитку.

Визначення можливостей застосування принципів диверсифікації економіки регіонів України для забезпечення інклюзивного розвитку регіонів України потребує аналізу та оцінки нормативно-правових засад у сфері державного регіонального управління (Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року (ДСРР-2020), а також Плану заходів з її реалізації) [4-6] як з позиції врахування в них вимог інклюзивності, так і з точки зору застосування принципів диверсифікації регіональної економіки.

Оцінка врахування принципів інклюзивного розвитку в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. Нині чинну Державну стратегію

регіонального розвитку України на період до 2020 р. (ДСРР-2020) формально розроблено з урахуванням європейських вимог і пріоритетів. І, попри відсутність у документі чітко визначеної стратегічної спрямованості на забезпечення інклюзивного розвитку регіонів, такі акценти в непрямої спосіб сприяють підвищенню її рівня. Під час викладення цілей державної регіональної політики окремі положення Стратегії ураховують деякі аспекти інклюзивного розвитку. Це стосується передусім формування в регіонах обставин щодо самореалізації їх потенціалу; створення умов для продуктивної праці населення; забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини, підвищення якості життя мешканців регіонів незалежно від місця проживання та на засадах територіальної соціально-економічної інтеграції і формування єдиного загальноукраїнського простору. Проте в основі формування структурної й регіональної політик в Україні традиційно перебуває класична циклічно-еволюційна інтерпретація просторового розвитку. За такого підходу завдання регіонального розвитку розглядаються крізь призму структурної оптимізації використання продуктивних сил регіону. Це впливає на його економічну структуру та, відповідно, забезпечує економічне зростання. Але водночас втрачається цілісність розвитку регіону як територіального співтовариства, яка, власне, і має становити основу інклюзивності.

Визначення потенціалу диверсифікації для інклюзивного розвитку в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. Попри наявність значного потенціалу диверсифікації для досягнення інклюзивного розвитку, у ДСРР-2020 це питання піднімається дуже обмежено. Так, положення документа в межах секторального підходу спираються на необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів шляхом оптимізації та диверсифікації структури економіки. Але у подальшому увага приділяється лише диверсифікації сільськогосподарського виробництва, розвитку альтернативних видів економічної діяльності в сільській місцевості, а також диверсифікації джерел енергопостачання і підвищенню рівня енергоефективності в регіонах. Ці напрями регіональної політики зазначено в Стратегії в якості пріоритетних, що спрямовуються на підвищення ефективності регіональних економік. Проте лише перший з них певним чином сприяє підвищенню інклюзивності розвитку, навіть попри його обмежену орієнтованість на подолання моноекономічного укладу сільських територій.

Диверсифікація економічної діяльності сільських територій є вкрай важливим, проте недостатнім напрямом державної регіональної політики як з позиції досягнення цілей ДСРР 2020, так й з точки зору забезпечення в Україні інклюзивного розвитку. Враховуючи належність України до країн з індустріально-аграрною економікою, а також значну регіональну диференціацію за часткою окремих напрямів економічної діяльності у ВВП, які визначають типи структури економіки регіонів, обмежена зосередженість лише на вирішенні проблеми сільських територій є недоцільною. У цих умовах необхідним є розширене охоплення регіонів політикою диверсифікації. Такий підхід забезпечить більш повне врахування державних і регіональних потреб у забезпеченні різноманітності економічної діяльності та сприятиме зростанню інклюзивності розвитку.

Особливо гостро проблеми монофункціональності як основи унеможливлення інклюзивного розвитку мають старопромислові регіони України. На важливість безпосередньо цього питання Стратегія вказує чітко. Так, у документі серед проблем, що потребують негайного вирішення, зазначено: монофункціональність економіки старопромислових регіонів, яка призвела до замкненості регіональних ринків праці; консервація недосконалої структури економіки старопромислових регіонів, їх залежність від кон'юнктури зовнішніх ринків; фактична інтегрованість до російського ринку. Особливий наголос робиться на вирішенні зазначених вище проблем у Донецькій і Луганській областях. Проте навіть при їх чіткій і безпосередній визначеності в ДСРР 2020 як загроз, що виникли внаслідок недоліків державної регіональної політики у минулому, подальшого розвитку питання диверсифікації економіки старопромислових регіонів не отримало взагалі.

Отже, саме нечітка позиція щодо диверсифікації регіонів щодо всіх визначених у Стратегії типів регіональної економіки, крім сільськогосподарської, обумовлює досить високу загрозу подальшої експлуатації застарілої економічної структури цих регіонів з використанням потенціалу минулої спеціалізації та лише за рахунок модернізації та технічного переоснащення підприємств базових галузей регіонів.

Визначені особливості щодо врахування в ДСРР 2020 р. положень інклюзивного розвитку та диверсифікації економіки регіонів обумовили й відповідне віддзеркалення цього питання під час формування Плану заходів з реалізації документа [9, 10], а також під час формування регіональних стратегій розвитку та заходів з їх реалізації. Відповідно, питання диверсифікації економічної діяльності регіонів отримали розвиток лише в регіональних стратегіях сільськогосподарських регіонах.

Висновки та пропозиції щодо удосконалення державної політики регіонального розвитку в контексті вимог інклюзивності. Зважаючи на значну структурну неоднорідність регіонального простору країни, необхідним є *забезпечення диференційованого підходу до кожного з регіонів* на основі чіткого визначення типів структури їх економік і групування на цій підставі. Враховуючи згадку в ДСРР 2020 р. п'яти типів економічної структури регіонів (індустріальний; сільськогосподарський; з домінуванням сфери послуг; з орієнтуванням на сферу послуг і промислово-аграрний), доречно було б покласти таку класифікацію в основу побудови регіональної політики та розробити окремі рекомендації щодо цих груп регіонів щодо соціально-економічного розвитку та забезпечення диверсифікації їхніх економік. Визначений диференційований підхід сприятиме підвищенню ефективності державної регіональної політики загалом і зростанню інклюзивності розвитку на засадах диверсифікації зокрема.

Враховуючи слабку орієнтованість стратегічних документів регіональної спрямованості на потреби диверсифікації регіональної економіки, необхідним є *внесення в Державну стратегію регіонального розвитку до 2020 р., а також в Стратегію соціально-економічного розвитку регіонів* під час їх актуалізації¹ змін, що стосуються визначення намірів диверсифікації економічної діяльності всіх згаданих груп регіонів.

Під час формування заходів з реалізації стратегічних документів у сфері регіонального розвитку для забезпечення інклюзивного розвитку на підставі диверсифікації економічної діяльності окремий акцент слід зробити на: забезпеченні орієнтованості процесу диверсифікації на збільшення частки середньовисокотехнологічних, високотехнологічних галузей промисловості; зростанні в економіці регіонів частки продукції з високою доданою вартістю; зростанні в економіці промислових регіонів частки послуг (ділових, туристсько-рекреаційних, соціальних); зниженні екологічних навантажень на оточуюче середовище: зобов'язання економічних суб'єктів господарювання щодо екологічної модернізації виробничих процесів, впровадженні енергозберігаючих технологій на виробництві; запровадженні комплексного використання сировини. Для посилення урахування принципів інклюзивності в стратегічних документах регіонального розвитку необхідним є доповнення Плану заходів і здійснення оновлення регіональних стратегій розвитку такими положеннями.

Забезпечення територіальної соціально-економічної інтеграції передбачає стимулювання:

- *інтегруючої ролі міст як центрів економічного та соціального розвитку:* врегулювання на законодавчому рівні організаційно-правових засад функціонування міських агломерацій з урахуванням особливостей, сформованих реформою децентралізації, зокрема необхідністю врегулювання питань взаємодії об'єднаних територіальних громад, що формують певні агломерації, а також формулювання принципів і механізмів їх взаємодії в межах міських агломерацій тощо; внесення змін і доповнень у проект закону України «Про міські агломерації» [12] стосовно принципів (ст. 2), умов (ст. 4),

¹ Згідно з Планом заходів з реалізації другого етапу Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-u-20182020-rokah-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2020-roku>

порядку (Розділ 2) формування агломерацій з урахуванням визнання процесу виникнення агломерацій як об'єктивного процесу територіального розвитку лише природнім шляхом на засадах потреби співпраці її суб'єктів та визнання міських агломерацій як суб'єкта, формування якого на практиці можливо лише на основі встановлення системи господарських зв'язків на певній території;

- *розвитку / покращення міжрегіональної співпраці, створення умов для співробітництва регіонів*: внесення змін і доповнень у проект закону України «Про міські агломерації» стосовно питань управління розвитком агломерацій, які стосуються передусім планування території, громадського транспорту та спільної інфраструктури, диверсифікації економічної соціальної та культурної життєдіяльності міста; внесення змін до Законів України «Про співробітництво територіальних громад» та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» стосовно правового регулювання співробітництва територіальних громад навколо великих міст України, зробивши це співробітництво для великих міст і довколишніх сіл обов'язковим і на засадах добросусідства;
- *посилення міжрегіональних зв'язків*: розвиток комунікаційних мереж; створення міжрегіональних систем врегулювання та попередження криз, зокрема запобігання та реагування на загрози, що виникають внаслідок діяльності людини, та спільні виклики щодо безпеки внутрішнього середовища; запровадження проектів міжрегіональної співпраці та соціального партнерства;
- *покращення доступу до населених регіонів*: розвиток мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення, покращення транспортної доступності сільських населених пунктів і регіонального та міжрегіонального сполучення.

Забезпечення диверсифікації галузевої структури економіки регіонів, що передбачає стимулювання:

- *формування та розвиток в економічній структурі регіонів нових нетрадиційних для цих регіонів видів економічної діяльності*, що базується на покращенні використання наявних регіональних ресурсів і потребує створення відповідних сприятливих умов їх становлення та розвитку. Згідно з сучасною європейською практикою серед нетрадиційних напрямів економічної діяльності найбільший рівень запровадження мають становлення та розвиток туристичного сектору, альтернативної енергетики та креативних індустрій;
- *екологізації господарської діяльності*: радикальних змін у технологічному способі виробництва; формування принципово нової системи виробництва з прогресивними структурами й типами економічних зв'язків, запровадження нових екологосприятливих видів економічної діяльності на підставі розвитку якісно нових виробничих відносин тощо; розвитку виробництв, орієнтованих на вторинну переробку сировини; розбудови інноваційної інфраструктури в регіонах;
- *розвитку сфери послуг з особливим акцентом на соціально значущих*: розвитку транспорту та транспортних послуг; фінансового та страхового секторів; освіти, охорони здоров'я, науки тощо;
- *оновлення спеціалізації регіональної економіки*, яке ґрунтується виключно на конкурентних перевагах високого порядку (розроблення нових, інноваційних технологій; виробництв унікальної продукції; орієнтація на підготовку висококваліфікованих фахівців).

Ці напрями мають знайти відображення під час формування Плану заходів і оновленні регіональних стратегій розвитку. Надані пропозиції щодо забезпечення інклюзивного розвитку з урахуванням регіонального аспекту не втрачають актуальності також під час формування стратегічних документів з регіонального розвитку наступних періодів (зокрема під час формування Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 р.) і розроблення заходів з їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Адамик В. Лебідь Д. Інклюзивний розвиток України та міжнародне фінансове і технічне співробітництво з його активізації. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. № 1. 2018. С. 56-72.
2. Базилук А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19-29.

3. Богдан Н., Вархурст С. Инновации для инклюзивного развития регионов Беларуси. *Економічний вісник університету*: зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький. 2014. Вип. 22/1. URL: <http://ekonomik.phdpu.edu.ua/2014/22-1.html>
4. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6.09.2014 р. № 385. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>
5. Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2015 р. № 821. *Урядовий портал*: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248549132>
6. Деякі питання реалізації у 2018-2020 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.2018 р. № 733. *Урядовий портал*: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-u-20182020-rokah-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2020-roku>
7. Смельяненко Л. М., Дзензелюк К. В. Проблемы та перспективи соціально орієнтованого інклюзивного розвитку в Україні. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*: зб. наук. пр. 2017. № 1. С. 125-134.
8. Кожина А. В. Теорія інклюзивного місцевого розвитку та її взаємозв'язок з теоріями територіального розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 102-109.
9. План заходів з реалізації другого етапу Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. *Урядовий портал*: сайт. 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-u-20182020-rokah-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2020-roku>
10. План заходів на 2015-2017 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України № 821 від 7 жовтня 2015 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248549132>
11. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1(51). С. 187-197.
12. Проект Закону про міські агломерації від 17.07.2017 р. № 6743. *Верховна Рада України*: сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318
13. Федулова Л. І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3(25). С. 56-65.
14. Федулова Л. Політика інклюзивного інноваційного розвитку в умовах децентралізації регіонів. *Модернізація управління національною економікою*: зб. матеріалів IV Міжнар. наук. практ. конф., 25-26 листоп. 2016 р. Київ: КНЕУ, 2016. С. 189-194.
15. Хоменко О. В. Теоретичні та практичні аспекти інклюзивного розвитку економіки КНР. *Китайознавчі дослідження*. 2018. № 1. С. 69-76.
16. Diamond C. A., Simon C. J. Industrial specialization and the returns to labour. *Journal of Labor Economics*. 1990. Vol. 2. Pp. 175-201.
17. Dissart J. C. Regional economic diversity and regional economic stability: Research results and agenda. *International Regional Science Review*. 2003. Vol. 26. Pp. 423-446.
18. EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. *European Commission*: Website. 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en#featuresofthetargets
19. Gupta J. «Inclusive Development» Working Group. *European Association of Development Research and Training Institutes*: Website. 2019. URL: <https://www.eadi.org/wg/inclusivedevelopment>
20. Gupta J., Pouw N., Ros-Tonen M. Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development. *European Journal of Development Research*. 2015. Vol. 27. Pp. 541-559.
21. Haug P. Diversifikation und regionale, Wirtschafts- und Beschäftigungsentwicklung – Eine empirische Analyse für ausgewählte deutsche Gebiete. *Jahr Regionalwissen*. 2004. 24(2). 177-195.
22. Izraeli O., Murphy K. The effect of industrial diversity on state unemployment rate and per capita income. *Annals of Regional Science*. 2003. Vol. 37, Iss. 1. Pp. 1-14.
23. Kort J. R. Regional Economic Instability and Industrial Diversification in the U. S. *Land Economics*. 1981. Vol. 57. Pp. 596-608.
24. Malizia E., Ke S. The influence of economic diversity on employment and stability. *Journal of Regional Science*. 1993. Vol. 3. Pp. 221-235.
25. Rodgers A. Some aspects of industrial diversification in the United States. *Economic Geography*. 1957. Vol. 33. Pp. 16-30.
26. Tran H. P. D. Industrial Diversity and Economic Performance: A Spatial Analysis. *Dissertations and Theses from the College of Business Administration*. 2011. Vol. 5. 127 p.
27. Trendle B., Shorney, G. The Effect of Industrial Diversification on Regional Economic Performance. *Queensland Government. Working Paper*. 2004. Vol. 20.

References

1. Adamyk, V., & Lebid, D. (2018). Inklyuzyvnyy rozvytok Ukrayiny ta mizhnarodne finansove i tekhnichne spivrobotnytstvo z yoho aktyvizatsiyi [Inclusive development of Ukraine and international financial and technical co-operation on its activation]. *Visnyk Ternopil'skoho natsional'noho ekonomichnoho universytetu – Bulletin of the Ternopil National Economic University*, 1, 56-72. [in Ukrainian].
2. Bazyluk, A. V., & Zhulyn, O. V. (2015). Inklyuzyvne zrostantnya yak osnova sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku [Inclusive growth as the basis of socio-economic development]. *Ekonomika ta upravlinnya na transporti – Economy and management in transport*, 1, 19-29. [in Ukrainian].
3. Bogdan, N., & Varhurst, S. (2014). Innovatsii dlya inklyuzivnogo rozvitiya regionov Belarusi [Innovations for inclusive development of regions of Belarus]. In *Ekonomichnyy visnyk universytetu [Economic Bulletin of University]*: Vol. 22/1. Pereyaslav-Khmelnytsky. Retrieved from <http://ekonomik.phdpu.edu.ua/2014/22-1.html> [in Russian].
4. Derzhavna stratehiya rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku [State strategy of regional development for the period till 2020] (2014). Adopted by resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 2014, Aug 6, 385. *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].
5. Deyaki pytannya realizatsiyi u 2015-2017 rokakh Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku [Some aspects of realization in 2014-2017 of the State strategy of regional development for the period till 2020] (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2015, Oct 7, 821. *Government portal: Website*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248549132> [in Ukrainian].
6. Deyaki pytannya realizatsiyi u 2018-2020 rokakh Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku [Some aspects of realization in 2018-2020 of the State strategy of regional development for the period till 2020] (2018). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2018 Sep 12, 733. *Government portal: Website*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-realizatsiyi-u-20182020-rokah-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2020-roku> [in Ukrainian].
7. Yemlyanenko, L. M., & Dzenzelyuk, K. V. (2017). Problemy ta perspektyvy sotsial'no oriyentovanoho inklyuzyvnoho rozvytku v Ukrayini [Problems and prospective of socially oriented inclusive development in Ukraine]. In *Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka [Social-labor relations: theory and practice]*: Vol. 1 (pp. 125-134). [in Ukrainian].
8. Kozhyha, A. V. (2018.) Teoriya inklyuzyvnoho mistsevoho rozvytku ta yiyi vzayemozvyazok z teoriyamy terytorial'noho rozvytku [Theory of inclusive local development and its interdependence with the theories of territorial development]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 22, 102-109. [in Ukrainian].
9. Plan zakhodiv z realizatsiyi druhoho etapu Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku [Operational plan for the realization of the second stage of the State strategy of regional development till 2020] (2018). *Government portal: Website*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-realizatsiyi-u-20182020-rokah-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2020-roku> [in Ukrainian].
10. Plan zakhodiv na 2015-2017 roky z realizatsiyi Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku [Operational plan for 2015-2017 for the realization of the State strategy of regional development till 2020] (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2015, Oct 7, 821. *Government portal: Website*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248549132> [in Ukrainian].
11. Prohnyak, O. D. (2018). Inklyuzyvnyy rozvytok Ukrayiny: pereshkody vs perspektyvy [Inclusive development of Ukraine: obstacles vs prospective]. *Ekonomichnyy visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbass*, 1(51), 187-197. [in Ukrainian].
12. Proekt Zakonu pro mis'ki ahlomeratsiyi [Project of the law about the urban agglomerations] (2017). Registered on 2017, Jul 17, 6743. *Verkhovna Rada of Ukraine: Website*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318 [in Ukrainian].
13. Fedulova, L. I. (2016). Inklyuzyvni innovatsiyi v systemi sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku [Inclusive innovations in the system of socio-economic development]. *Ekonomika: realiyi chasu – Economics: time realities*, 3(25), 56-65. [in Ukrainian].
14. Fedulova, L. (2016). Polityka inklyuzyvnoho innovatsynnoho rozvytku v umovakh detsentralizatsiyi rehioniv [Policy of inclusive innovative development in the conditions of regions' decentralization]. In *Modernizatsiya upravlinnya natsional'noyu ekonomikoyu [Modernization of national economy management]*: Proceeding of the IV International scientific and practical conference, 2016, November 25-26 (pp. 189-194). Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
15. Khomenko, O. V. (2018). Teoretychni ta praktychni aspekty inklyuzyvnoho rozvytku ekonomiky KNR [Theoretical and practical aspects of inclusive development of the economy of PRC]. *Kytayeznavchi doslidzhennya – Chinese studies*, 1, 69-76. [in Ukrainian].
16. Diamond, C. A., & Simon, C. J. (1990). Industrial specialization and the returns to labour. *Journal of Labor Economics*, 2, 175-201.

17. Dissart, J. C. (2003). Regional economic diversity and regional economic stability: Research results and agenda. *International Regional Science Review*, 26, 423-446.
18. EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth (2019). *European Commission*: Website. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en#featuresofthetargets
19. Gupta, J. «Inclusive Development» Working Group (2019). *European Association of Development Research and Training Institutes*: Website. Retrieved from <https://www.eadi.org/wg/inclusivedevelopment>
20. Gupta, J., Pouw, N., & Ros-Tonen, M. (2015). Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development. *European Journal of Development Research*, 27, 541-559.
21. Haug, P. (2004). Diversifikation und regionale. Wirtschafts- und Beschäftigungsentwicklung – Eine empirische Analyse für ausgewählte deutsche Gebiete. *Jahr Regionalwissen – Year regional knowledge*, 24(2), 177-195. [in German].
22. Izraeli, O., & Murphy, K. (2003). The effect of industrial diversity on state unemployment rate and per capita income. *Annals of Regional Science*, 37(1), 1-14.
23. Kort, J. R. (1981). Regional Economic Instability and Industrial Diversification in the U. S. *Land Economics*, 57, 596-608.
24. Malizia, E., & Ke, S. (1993). The influence of economic diversity on employment and stability. *Journal of Regional Science*, 3, 221-235.
25. Rodgers, A. (1957). Some aspects of industrial diversification in the United States. *Economic Geography*, 33, 16-30.
26. Tran, H. P. D. (2011). Industrial Diversity and Economic Performance: A Spatial Analysis. *Dissertations and Theses from the College of Business Administration*: Vol. 5.
27. Trendle, B., & Shorney, G. (2004). The Effect of Industrial Diversification on Regional Economic Performance. *Queensland Government. Working Paper*, 20.

Snihova O. Yu. Assessment of inclusive development perspectives in the process of realization of state regional policy.

The necessity to take into account the inclusive development principles in forming and realization of state regional policy is explained. The directions of the researches of inclusive development issues mostly widespread in Ukraine and in the world are studied, namely the generalization of theoretical and methodological basis of inclusive development and grounding of the national state policy of inclusive growth. Traditionally most developed are the problems of poverty overcoming and reducing the gap between different strata of population, widening the opportunities of efficient redistribution and poverty reduction promotion, as well as involvement of isolated groups of people into social and economic processes as objective components of inclusive development. Special attention is paid to the lack of theoretical studies and practical results of inclusiveness principles' implication for the solving of tasks of regional socio-economic development based on structural changes, in particular, diversification. The author proves that the diversification of regional economy holds a significant potential for the realization of inclusive development goals. The legislative basis in the sphere of public regional management is analyzed in order to estimate the diversification prospective for the economies of regions of Ukraine. The paper reveals the insufficient orientation of state regional policy on the overcoming of narrow specialization of regions of Ukraine and, thus, its inclusive development. The limited concentration of state regional policy on the solving of problems of inclusiveness through only rural territories' diversification is determined. The proposals to improve the state policy of regional development based on the implementation of inclusive development principles – using the potential of territorial socio-economic integration and diversification of regions' economy – are suggested. This suggests the stimulation of: integrative role of the cities as economic and social development centers; development/improvement of interregional cooperation, creation of conditions for regions' cooperation; strengthening of interregional connections; improvement of the access to populated regions; formation and development of new, unconventional for forms of economic activity in economic structure of regions; ecologization of economic activity; development of services sector with the specific accent on socially important ones; renovation of the specialization of regional economy. Due to the strong structural heterogeneity of regional space of the country, the author emphasizes the necessity of differentiated approach to each of the regions based on the accurate determination of the types of their economies' structure and its grouping based on this criterion.

Keywords: region, inclusive development, diversification, state strategy of regional development.

Снігова Олена Юрївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, старший науковий співробітник відділу економічного зростання та структурних змін ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (email: osnigova@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7456-4894>).

Snihova Olena Yuriyivna – Ph.D. (Econ.), Sen. Res., Assistant Professor, Senior Researcher of the Institute for Economics and Forecasting of Ukrainian NAS.

Надійшло 11.03.2019 р.